

ירושה
עסקאות בירושה עתידה
וצוואות הודיות

אילנית שבת (חלפון)

אורן שבת

עורכי-דין

תשס"ו 2006

פרלשטיין-גינוסר בע"מ

ירושה – עסקאות בירושה עתידה וצוואות הדריות

אילנית שבת (חלפון); אורן שבת

©

כל הזכויות שמורות למחברים
Ilanit@mishpaha.co.il

אין להעתיק בכתב, בדפוס או על גבי מדיה כלשהי; ואין לשכפל, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגרי מידע, לשדר או לקלוט בדרך כלשהי – ובכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מיכני או אחר – חלק כלשהו מהחומר שבספר זה על עדכוניו השונים. אין איסור על צילום מספר עמודים בודדים לשם שימוש אישי – מקצועי או לימודי. שימוש מסחרי בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט.

I.S.B.N 965-7098-32-7 מסת"ב
978-965-7098-32-5

הוצאה לאור והפצה
פרלשטיין-גינזברג בע"מ
רחוב אבן גבירול 89 תל-אביב
טל' 03-5247359, פקס' 03-5242019
E.mail: pglawb_k@netvision.net.il

להורינו
ולילדינו, ירום ואורי

דברי הקדמה

מאת יוסף שפירא

"במתח הפנימי שבין 'הגוף' (הטקס של הצוואה) לבין 'הנשמה' (אומד דעת המצווה), יש ליתן, בפרשנות הצוואה, משקל מיוחד ל'נשמה'. הטעם לכך הוא זה: האינטרס היחיד הראוי להגנה בצוואה הוא רצונו של המצווה. אין אינטרס הסתמכות ראוי להגנה של היורשים על פי הצוואה, או של כל אדם אחר". (דברי הנשיא א' ברק בע"א 1900/96 איזבל טלמצי'ו נ' האפוטרופוס הכללי, פ"ד נג(2) 817, 826).

ספרם של עורכי הדין אילנית שבת (חלפון) ואורן שבת חובק שני חלקים. הראשון, עוסק בעסקאות בירושה עתידה ומתרכז בדין הרצוי. השני, עניינו צוואת הדדיות ועיקרו הדין המצוי. האחד נוגע לרצון היורש החי, השני בודק את רצון המת. לשניהם קו משיק – החופש לשנות את הצוואה. נושא הירושה הוא עתיק יומין. מחד גיסא, השקפת העולם בעבר הרחוק המוסרית-חברתית, לפיה "אין מעבירין ממטה אל מטה" (במדבר לו, ט), ומאידך גיסא, בהווה – גישה כלכלית הבאה לענות על צרכי השעה. לא בכדי יושבת על המדוכה הועדה בראשות כב' השופט י' טירקל מזה שנים רבות.

ספרם של המחברים דן בכישרון רב, הן בפן העיוני והן בפן המעשי, ומתעמק במצבים יומיומיים שלא רבים ערים להם.

הספר ישמש כמורה דרך הן למשפטן והן לאדם מן הישוב. הספר על שני חלקיו, פותח צוהר לתרחישים רבים הנבדקים באופן מעמיק, תוך דיון רב-תחומי בהקשר למספר חוקים, הצגת עמדת המשפט העברי ומשפט השוואתי.

הדיון בתיקון מס' 12 לחוק הירושה, מהווה יסוד להתפתחות נוספת של חקיקה ופסיקה במחלוקות הקשות והאנושיות שיעורר הוא בעתיד, ומחדד את תפקיד הפרשנות במשפט.

לסיום, בהשלכה לדברי הנשיא ברק בפרשת טלמצי'ו, ניתן לומר כי בבחינת

'הגוף' (הטקסט של הספר), ביחס ל"נשמה" (אומד דעת המחברים), יש ליתן בדברי ההקדמה את המשקל המיוחד ל'נשמה' – רצון המחברים להביא לפני הקורא את הוראות החוק והשאלות שהוא מעורר, תשובות אפשריות והארת פתרונות ראויים.

על כך יבואו המחברים על הברכה.

יוסף שפירא, ירושלים, 2006

אודות המחברים

עורכת דין אילנית שבת (חלפון)

אילנית שבת (חלפון) הינה בוגרת תואר ראשון בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן ועורכת דין עצמאית, העוסקת, מאז שנת 1993, במקצוע עריכת הדין בכלל ובתחום דיני המשפחה ודיני הירושה בפרט. עורכת דין שבת (חלפון) עוסקת בפרקטיקה המקצועית ובליטיגציה בתחום דיני המשפחה והירושה. בשנים האחרונות מקדישה עורכת דין שבת חלק ניכר מזמנה בתחום האקדמיה, במסגרת לימודיה לתואר שני במסלול המחקרי באוניברסיטת בר-אילן, במסגרתו זכתה בפרס הרקטור על הצטיינות מיוחדת.

עורך דין אורן שבת

אורן שבת הינו עורך דין עצמאי העוסק בעריכת דין מאז שנת 1996 ומשנת 1999 הינו שותף במשרד עו"ד ירושלמי-שבת. בשנת 1995 סיים עורך דין שבת לימודי תואר ראשון במשפטים בלונדון ובשנת 2004 סיים לימודי תואר שני (במסלול עם עבודת מחקר) באוניברסיטת בר-אילן. כיום, משלב עורך דין שבת בין מחקר משפטי ובין פרקטיקה מקצועית. עורך דין שבת מתמחה במשפט מסחרי, במכרזים ציבוריים וכן בדיני ירושה. כמו כן, הינו בעל ידע משפטי – אקדמי בתחום המשפט האנגלי, אותו רכש במסגרת לימודי תואר ראשון באנגליה.

הקדמת המחברים

ספר זה הינו פיתוח נרחב של עבודת מחקר, שערכה עורכת דין שבת (חלפון) במסגרת לימודיה לתואר השני. בספר עשינו מאמץ לחבר תמונה מקיפה בסוגיית העסקאות בירושה עתידה, על מנת להציג בפני הקורא את ההיבטים השונים של סעיף 8 לחוק הירושה, התשכ"ה-1965 ואת השלכותיו על תחומים נוספים. עקב חקיקת תיקון מס' 12 לחוק הירושה בחודש אוגוסט שנת 2005, תוך כדי כתיבת הספר, הקדשנו מאמץ מיוחד בביצוע סקירה מעמיקה של סוגיית הצוואות ההדדיות בהלכה הפסוקה ובחקר הליכי החקיקה שקדמו לתיקון מס' 12. בספר הונחה תשתית פרשנית ראשונית לתיקון 12 בחוק הירושה, שהיקפו החקיקתי הדל יחסית, אינו מרמז, אפילו במעט, על מורכבותו הרבה ועל השלכותיו על דיני הצוואות והירושה במדינת ישראל.

אנו מודים לכב' השופט יוסף שפירא מבית המשפט המחוזי בירושלים, אשר קרא את הספר לפני צאתו לרפוס, הקדיש לנו רבות מזמנו וסייע, בהערותיו המעניינות והמועילות, בחידוד וליבון סוגיות חשובות אשר נפרשו בו. תודה מיוחדת אנו חבים לפרופ' אריה רייך, שזכינו להימנות על תלמידיו, במסגרת לימודי תואר שני באוניברסיטת בר-אילן ורכשנו ממנו כלים רבי ערך והשראה, אשר האירו דרכנו בכתיבת ספר זה. אנו תקווה שהקורא יפיק הנאה מן המידע, הידע והרעיונות השזורים בספר, וכן יקצור תועלת רבה למענו הוא ולמען הכלל.

אילנית שבת (חלפון)
אורן שבת

אפריל, 2006

תוכנו של ספר זה אינו מהווה חוות דעת בסוגיות המשפטיות הנדונות בו, אלא ביטוי לדעתם האישית של המחברים, שאינה בהכרח הדעה המשפטית המחייבת. על אף מאמצי המחברים וההוצאה לאור לדייק, ככל הניתן, באזכורים המשפטיים של פסקי הדין ובנוסחם של החיקוקים והנספחים, ייתכנו אי דיוקים מסוימים. מוצע, אפוא, לקורא המבקש להסתמך על פסקי הדין, על החיקוקים והנספחים המצורפים לספר לפנות למקורות המשפטיים.

הארות, הערות הקוראים, כמו גם הפנייה לפסיקה רלוונטית ועדכנית, תסייענה למחברים בעריכת המהדורה הבאה וכמובן תתקבלנה בברכה.

תוכן עניינים מקוצר

הקדמת המחברים

שער ראשון: עסקאות בירושה עתידה 1

פרק א': מבוא 3

פרק ב': הצעת חוק הירושה 11

פרק ג': פרשנות סעיף 8 לחוק הירושה 23

פרק ד': יישום סעיף 8(א) לחוק הירושה בסוגיות מיוחדות 47

פרק ה': סעיף 8(ב) לחוק הירושה: התחייבות מחמת מיתה 69

פרק ו': דרכים לעקיפת הוראות סעיף 8 לחוק הירושה 99

פרק ז': המשפט העברי 133

פרק ח': הצעות לשיפור המצב הקיים 147

שער שני החופש לצוות וצוואות הדדיות..... 161

פרק א': מבוא 163

פרק ב': סעיף 27 לחוק הירושה – החופש לצוות 167

פרק ג': צוואות הדדיות בהלכה הפסוקה 187

פרק ד': חוק הירושה (תיקון מס' 12), התשס"ה-2005 251

שער שלישי: משפט השוואתי 321

משפט השוואתי – הדין האנגלי 323

367 מפתחות

- 369..... מפתח עניינים
- 387..... מפתח חקיקה
- 399..... מפתח פסקי דין
- 445..... מפתח ספרים ומאמרים

453 נספחים

- 455..... נספח א' – הצעת חוק מטעם ח"כ ניסן סלומיאנסקי
- 457..... נספח ב' – תזכיר הצעת החוק מטעם משרד המשפטים
- נספח ג' – נוסח לדיון ועדת חוקה חוק והמשפט לקראת קריאה ראשונה
- 458..... בכנסת
- 461..... נספח ד' – הצעת חוק הירושה (תיקון מס' 12) התשס"ה-2005
- נספח ה' – נוסח להצבעה בוועדת חוקה חוק ומשפט, לקראת קריאה
- 465..... שנייה ושלישית בכנסת
- נספח ו' – הצעת חוק הירושה, כפי שהונחה על שולחן הכנסת לקריאה
- 467..... שנייה ושלישית
- 469..... נספח ז' – הסתייגויות להצעת חוק הירושה
- 470..... נספח ח' – צוואות הדדיות בקודקס האזרחי – המלצות ועדת טירקל
- 473..... חוק הירושה, התשכ"ה-1965

תוכן עניינים מפורט

11	הקדמת המתברים.....
1	שער ראשון: עסקאות בירושה עתידה
3	פרק א': מבוא.....
11	פרק ב': הצעת חוק הירושה.....
13	א. כללי.....
15	ב. נוסח הצעת חוק הירושה משנת 1958.....
	ג. התנאים להכרה בהסכמי ירושה על פי הצעת חוק הירושה.....
16	1. המתקשרים הינם בני משפחה.....
17	2. צורת ההסכם הינה כשל צוואה.....
19	3. אי הדירותו של הסכם ירושה.....
19	ד. נוסח החוק אשר התקבל – סעיף 8 לחוק הירושה.....
22	ה. סיכום.....
23	פרק ג': פרשנות סעיף 8 לחוק הירושה.....
25	א. טעמיו של סעיף 8 לחוק הירושה.....
25	1. הצעת החוק משנת 1952.....
26	2. פסיקת בתי המשפט.....
29	ב. מגמת פרשנותו של סעיף 8 לחוק הירושה.....
29	1. הבחנה בין עסקה בירושה לבין עסקה בעזבון.....
	2. הבחנה בין הסכם המעביר זכות ובין הסכם אשר תוצאתו הינה העברת זכות.....
32	ג. יישום סעיף 8(א) לחוק הירושה בפסיקה.....
35	1. דוגמאות למקרים בהם סיווג בית המשפט הסכם כ"הסכם בדבר ירושה".....
36	

- 1.1. התחייבות לשלם שכר טרחת עורך דין מעזבון
 36..... הלקוח
- 1.2. התחייבות להעברת זכויות בנכס לאחר מועד
 37..... פטירה אל מול צוואה סותרת
2. מקרים בהם לא סיווג בית-המשפט הסכם כ"הסכם
 39..... בדבר ירושה"
- 2.1. צוואה המכוונת למימוש עסקת מכר
 39.....
- 2.2. הסכם בין יורשים לאופן חלוקת נכסי ירושת
 40..... המורישים בעוד המורישים בין החיים
- 2.3. הסכם חכירה המתבטל במועד פטירת אחד
 מבני הזוג ומתחדש ביחס לבן הזוג הנותר
 41..... בחיים
- ד. סיכום 44
- פרק ד: יישום סעיף 8(א) לחוק הירושה בסוגיות מיוחדות 47
- א. כללי 49
- ב. יישום סעיף 8(א) לחוק הירושה בסוגיות מיוחדות 50
1. תקנון ותזכיר של חברה 50
2. צוואות משותפות הדידות 51
3. חשבון בנק משותף 53
- 3.1. כללי 53
- 3.2. סעיף "ההיוותרות בחיים" – האם יכול להוות
 תחליף לצוואה? 54
- 3.3. כיצד משפיע סעיף 8(א) לחוק הירושה על
 סעיף "ההיוותרות בחיים"? 57
- 3.4. פתיחת חשבון בנק משותף כמתנה לאלתר
 לשותף בחשבון, בהתאם לסעיף 2 לחוק
 המתנה 59
- 3.5. סיכום ביניים 62
4. הסתלקות יורש מירושתו כנגד קבלת התחייבות
 להוריש לו את עזבון המוריש 63
- ג. סיכום 66
- פרק ה': סעיף 8(ב) לחוק הירושה: התחייבות מחמת מיתה 69

תוכן עניינים מפורט

73.....	א. כללי.....
74.....	1. מתנה בין החיים.....
75.....	2. מתנה מחמת מיתה.....
76.....	ב. פרשנות סעיף 8(ב) לחוק הירושה.....
76.....	1. אימוץ גישה פרשנית מצמצמת.....
77.....	2. יישום סעיף 8(ב) בפסיקת בתי המשפט.....
78.....	2.1. פרשת פילובסקי.....
80.....	2.2. פרשת אברג'ל.....
81.....	ג. שליחות לאחר המוות.....
81.....	1. כללי.....
	2. יחסי הגומלין בין סעיף 14(א) לחוק השליחות וסעיף 8(ב) לחוק הירושה.....
83.....	2.1. התניה על סעיף 14(א) לחוק השליחות.....
83.....	2.2. תחולת סעיף 8(ב) לחוק הירושה על שליחות לאחר המוות.....
83.....	2.3. הפעלת הכלל – Lex Specialis Derogat Generali.....
84.....	3. הרשאה להבטחת זכותו של אחר (סעיף 14(ב) לחוק השליחות).....
85.....	3.1. כללי.....
85.....	3.2. פרשנות התיבה "זכות" בסעיף 14(ב) לחוק השליחות.....
85.....	3.2.1. גישת פרופ' א' ברק – הפרשנות המרחיבה.....
86.....	3.2.2. גישת הפסיקה – פרשנות מצמצמת.....
87.....	3.2.3. מועד קיום ה"זכות" על פי סעיף 14(ב) לחוק השליחות.....
88.....	ד. היחס בין סעיף 8 לחוק הירושה ובין חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973.....
89.....	1. כללי.....
91.....	2. פסק דין אחרים.....
91.....	2.1. ההכרעה המשפטית.....

92.....	2.2	הנימוקים המשפטיים
92.....	2.2.1	יחסי הגומלין בין החוקים
93.....	2.2.2	שיקולי מדיניות משפטית רצויה
94.....	3	הדעות בספרות הישראלית
97.....	ה.	סיכום
99.....		פרק ו': דרכים לעקיפת הוראות סעיף 8 לחוק הירושה
103.....	א.	כללי
	ב.	סעיף 147 לחוק הירושה וסעיף 36(ב) לחוק החוזים
103.....		(חלק כללי), התשל"ג-1973
103.....	1.	סעיף 147 לחוק הירושה
107.....	2.	סעיף 36(ב) לחוק החוזים (חלק כללי)
107.....	2.1	כללי
	2.2	הדרכים לביטול זכות המוטב – הגישות
108.....		השונות
109.....	2.2.1	הגנה על אינטרס החייב
111.....	2.2.2	הגנה על אינטרס הנושה
113.....	2.2.3	הגישה המוצעת
	3.	היחס הקיים בין סעיפים 147 לחוק הירושה ו-36(ב) לחוק החוזים ובין סעיף 8 לחוק הירושה
114.....	ג.	התרבות זכות קיימת לעומת העברה ממשית של זכות
115.....	ד.	הכרתו של אדם כ"בן ממשיך"
116.....	1.	הסדרי הזכויות במושבים
116.....	2.	החוזה המשולש
117.....	3.	יישום סעיף 8 לחוק הירושה בסוגית העברת זכויות במשקים
119.....	ה.	התחייבות לתת מתנה
120.....	1.	כללי
	2.	שימוש בייפוי כוח בלתי חוזר לאחר פטירת מעניק המתנה
121.....	3.	ההבדלים בין הענקה על דרך צוואה ובין התחייבות לתת מתנה
123.....	ו.	נאמנות
127.....		

תוכן עניינים מפורט

127	1. כללי.....
127	2. עקיפת סעיף 8 לחוק הירושה באמצעות נאמנות.....
129	3. יחסי הגומלין בין חוק הנאמנות וחוק הירושה
129	3.1. סעיפים 29 ו-33 לחוק הירושה.....
130	3.1.1. עזבון המנוחה מיפלד
131	3.1.2. פרשת לישיצקי
132	ז. סיכום
133	פרק ז': המשפט העברי
135	א. עקרונות כלליים
136	ב. הדרכים להענקת מתנה.....
136	1. מתנה בחיים
137	2. מתנה שלאחר המוות.....
137	1.2. כללי
	2.2. "מתנת בריא" – מתנה "מהיום ולאחר
138	מיתה"
142	2.2.1. הדירותה של "מתנת הבריא".....
142	ג. "מתנת בריא" על רקע סעיף 8(ב) לחוק הירושה.....
147	פרק ח': הצעות לשיפור המצב הקיים
149	א. שינוי חקיקתי
149	ב. פרשנות בלתי פורמליסטית.....
150	1. הרקע.....
151	2. מהכלל אל הפרט – התמודדות עם ערכים מתנגשים.....
157	ג. האם המצוי הינו רצוי
161	שער שני החופש לצוות וצוואות הדידות.....
163	פרק א': מבוא

167	פרק ב': סעיף 27 לחוק הירושה – החופש לצוות
169	א. עקרון "החופש לצוות" וסעיף 27 לחוק הירושה
170	ב. סעיפים 8 ו-27 לחוק הירושה כהוראות מקבילות ומשלימות
173	ג. יישום סעיף 27 לחוק הירושה בפסיקה
174	1. ייפוי כוח בלתי חוזר להבטחת ביצועה של צוואה
176	2. מתן תמורה מראש עבור נושא הצוואה במסגרת חוזית
178	3. היחס בין סעיף 4 לחוק המתנה, התשכ"ח-1968 לבין סעיף 27 לחוק הירושה
181	ד. תוקפה של צוואה, הכוללת הוראה הנוגדת את סעיף 27 (ב) לחוק הירושה
184	ה. היחס בין חוק יחסי ממון, התשל"ג-1973, לבין סעיף 27 לחוק הירושה
185	ו. סיכום
187	פרק ג': צוואות הדריות בהלכה הפסוקה
191	א. מבוא כללי
192	ב. צוואה הדרית – הגדרתה
193	1. צוואה משותפת
195	2. צוואה משותפת – הדרית ("צוואה הדרית")
196	ג. קליטת הצוואה ההדרית בהלכה הפסוקה
197	1. סעיף 27 לחוק הירושה והצוואה ההדרית
199	2. תאימות הצוואות ההדריות להוראות סעיפים 28(א)
199	ו-35 לחוק הירושה
201	2.1 תחולת סעיף 28(א) לחוק הירושה על צוואות הדריות
206	2.2 תחולת סעיף 35 לחוק הירושה על צוואות הדריות
207	2.3 סיכום ביניים
209	ד. אינטרס ההסתמכות בצוואות שאינן הדריות
209	ה. אינטרס ההסתמכות בצוואות הדריות

תוכן עניינים מפורט

209	1. כללי.....	209
211	2. ביטול צוואה הדדית לאחר פטירת אחד המצווים.....	211
217	3. ביטול צוואה הדדית בחיי שני המצווים.....	217
218	4. סיכום ביניים.....	218
219	ו. אופן ביטולה של צוואה הדדית.....	219
219	1. תחולת סעיף 36(א) לחוק הירושה.....	219
	2. תכלית סעיף 36(א) לחוק הירושה לעומת התכלית במסירת הודעה על ביטול צוואה הדדית בחיי שני המצווים.....	221
221	3. ביטול צוואה הדדית בחיי המצווים לעומת ביטול לאחר פטירת אחד מהם.....	221
222	4. התנאים לביטול צוואה הדדית בחיי שני המצווים.....	222
	5. כשרותו של מצווה לשמש עד בביטול צוואה הדדית בעדים של המצווה השני.....	223
224	ז. פרשנות צוואות הדדיות.....	224
224	1. פרשנות צוואות – כללי.....	224
231	2. כללי הפרשנות בצוואות הדדיות.....	231
	2.1. אומד הדעת של מצווים שערכו צוואות הדדיות.....	231
	2.2. עיקרון תום הלב כאמת מידה פרשנית בצוואות הדדיות.....	233
235	2.3. סיכום ביניים.....	235
	ח. צוואות הדדיות הכוללות הסדר של "יורש במקום יורש" או "יורש אחר יורש".....	235
235	1. הסדר של "יורש במקום יורש" בצוואות הדדיות.....	235
237	2. הסדר של "יורש אחר יורש" בצוואות הדדיות.....	237
	2.1. חובת שיור נכסים בהסדר של "יורש אחר יורש" בצוואה שאינה הדדית.....	239
	2.1.1. הגבלת כוחו של היורש הראשון על ידי השארת הוראות בצוואה.....	240
240	2.2. חובת שיור נכסים בצוואות הדדיות הכוללות הסדר של "יורש אחר יורש".....	242

246	סיכום ביניים	2.3
	נפקותה של חובת שיור נכסים בצוואות	2.4
	הדדיות הכוללת הסדר של "יורש אחר	
247	יורש"	
	תחולת חובת שיור נכסים לגבי רכושו של	2.5
248	המצווה שנוטר בחיים	
248	סיכום	ט.
פרק ד': חוק הירושה (תיקון מס' 12), התשס"ה-2005		
251		
256	א. הליכי החקיקה, שקדמו לתיקון מס' 12 לחוק הירושה	
258	1. הצעת החוק הפרטית מטעם ח"כ ניסן סלומיאנסקי	
259	2. תזכיר הצעת החוק מטעם משרד המשפטים	
261	3. הצעת חוק הירושה (תיקון מס' 12), התשס"ה-2005	
263	ב. חוק הירושה (תיקון מס' 12), התשס"ה-2005	
	1. סעיף 8א'(א) לחוק הירושה – עריכת צוואות	
264	הדדיות	
265	1.1. ייחוד ההסדר ל"בני זוג" בלבד	
	1.2. פירוש הביטוי "בני זוג" בסעיף 8א' לחוק	
266	הירושה	
	1.2.1. תחולת סעיף 8א' לחוק הירושה לגבי	
267	ידועים בציבור	
	1.2.2. תחולת סעיף 8א'(א) לגבי ידועים	
271	בציבור מאותו מין	
272	2. צוואות הדדיות – המבחן המהותי	
273	2.1. מבחן ההסתמכות כמבחן מהותי	
275	3. צוואות הדדיות – היסוד הצורני	
	3.1. עריכת צוואת הדדיות בשני מסמכים –	
276	"באותה עת"	
278	4. היורשים	
278	5. סעיף 8א'(ב) לחוק הירושה – ביטול צוואות הדדיות	
	5.1. סעיף 8א'(ב)(1) לחוק הירושה – ביטול	
280	צוואות הדדיות במהלך חיי שני בני הזוג	

תוכן עניינים מפורט

5.1.1	התנאים המצטברים לביטול צוואות	
280	הרדיות בחיי שני בני הזוג	
5.1.2	הבעייתיות הנובעת מביטול שתי	
282	הצוואות ההרדיות גם יחד	
5.2	סעיף 8א'(ב)(2)(א) לחוק הירושה – ביטול	
	צוואה הרדית לאחר פטירת אחד מבני הזוג –	
285	כל עוד לא חולק העזבון	
5.2.1	פרשנות הביטוי "יסתלק שלא	
286	לטובתו"	
5.2.2	מיהות הזוכים לאחר הסתלקות בן	
	הזוג, שנותר בחיים, לפני חלוקת	
288	העזבון	
5.2.3	נוהל ההסתלקות של בן הזוג הנותר	
293	בחיים	
5.3	סעיף 8א'(ב)(2)(ב) לחוק הירושה – ביטול	
	צוואה הרדית על ידי בן הזוג שנותר בחיים	
294	לאחר חלוקת העזבון	
5.3.1	כללי	
294	5.3.2 המודלים השונים שנבחנו במהלך	
	ההליך החקיקתי	
294	5.3.3 הזוכים לאחר ביצוע ההשבה על ידי	
	בן הזוג הנותר בחיים	
296	5.3.4 חובת ההשבה כאשר הזוכה הינו צד	
	שלישי	
297		
6	היחס בין סעיפים 36 ו-8א'(ב) לחוק הירושה	
7	סעיף 8א'(ב)(2)(ג) לחוק הירושה – התניה על	
301	הוראות סעיף 8א'(ב) לחוק הירושה	
7.1	האיסור על הוראה בצוואה הרדית השוללת את	
302	זכות הביטול בחיי שני בני הזוג	
7.2	פירוש המלים "אם אין בצוואות ההרדיות	
303	הוראה אחרת"	

ג.	סעיף 2 לחוק הירושה (תיקון מס' 12): צוואות הדדיות שנערכו לפני חקיקת תיקון מס' 12 ולאחריו	304
1.	כללי	304
2.	צוואות שנערכו לאחר תיקון מס' 12 לחוק הירושה, שלא בהתאם להוראותיו	305
3.	ביטול צוואות הדדיות שנערכו טרם חקיקת תיקון מס' 12 לחוק הירושה	306
ד.	היחס בין סעיפים 35 ו-8א' לחוק הירושה	309
1.	כללי	309
2.	תכליתו החקיקתית של סעיף 35 לחוק הירושה	309
2.1.	"ערך אותה" או "היה עד לעשייתה"	311
2.2.	"לקח באופן אחר חלק בעשייתה"	312
3.	סעיף 35 לחוק הירושה ביחס לתיקון 12	313
ה.	חובת שידור הנכסים החלה על בן הזוג, שירש את עזבונו בן הזוג שנפטר	317
ו.	צוואות הדדיות בקודקס האזרחי	318
ז.	סיכום	319
	שער שלישי: משפט השוואתי	321
	משפט השוואתי – הדין האנגלי	323
א.	כללי	327
ב.	הצוואה בדין האנגלי	328
ג.	הדרישות הפורמאליות לעריכת צוואה לפי סעיף 9 לחוק הצוואות האנגלי משנת 1837, 1837 (<i>Wills Act 1837</i>)	330
ד.	הורשה שלא בהתאם לדרישות הפורמאליות, הקבועות בסעיף 9 לחוק הצוואות האנגלי משנת 1837	332
1.	העברת זכויות בחיים באמצעות שטר קניין – <i>Intervivos Disposition By Deed</i>	333
2.	הכללת נספחים בצוואה באמצעות הפנייה – <i>Doctrine of Incorporation By Reference</i>	334
3.	צוואות מיוחדות – <i>Privileged Wills</i>	335

תוכן עניינים מפורט

338	<i>Secret Trusts</i>	–	דוקטרינת הנאמנויות הסודיות	4
338	הקדמה			4.1
		האבחנה בין נאמנות סודית חלקית לבין			4.2
339	נאמנות סודית מלאה			339
		הרקע ההיסטורי להתפתחות דוקטרינת			4.3
340	הנאמנויות הסודיות			340
		יישוב דוקטרינת הנאמנויות הסודיות עם			4.4
341	סעיף 9 לחוק הצוואות האנגלי			341
		הקשיים בישום דוקטרינת הנאמנויות			4.4
343	הסודיות			343
345	סיכום ביניים			4.5
		<i>Doctrine of</i>	–	דוקטרינת ההשתק הקנייני	5
346	<i>Proprietary Estoppel</i>			346
		<i>Disposition</i>	–	דיספוזיציה על ידי מינוי מוטבים	6
349	<i>By Nominations</i>			349
351	<i>Donatio Mortis Causa</i>		דוקטרינת	7
354	<i>Strong v. Bird</i>		כלל	8
356	<i>Statutory Wills</i>	–	צוואות סטטוטוריות	9
357	הסדרים חריגים לעקרונן "החופש לצוות"		בדין האנגלי	ה. 357
		1. התחייבות להשאיר צוואה		<i>(Contract To Leave A</i>	
		<i>Will)</i>		והתחייבות שלא לשנות צוואה	
		<i>(Contract</i>		<i>Not To Revoke A Will)</i>	
357	<i>Mutual Doctrine</i>	–	דוקטרינת הצוואות ההדדיות	2
359	<i>Wills</i>			359
359	2.1		מהותן של הצוואות ההדדיות בדין האנגלי	359
		2.2		הסכמה מפורשת שלא לשנות הצוואות –	359
360	2.2.1		תנאי יסודי להכרה בצוואות כצוואות הדדיות	360
		2.2.1		הפרת התחייבות שלא לשנות צוואה	360
				הדדית – תוצאות הפרה זו במסגרת	
361			היחסים שבין המצווים לבין עצמם	361

2.2.2.	הפרת התחייבות שלא לשנות צוואה	
	הדדית – תוצאות הפרה זו במסגרת	
	היחסים שבין המצווה המפר או מנהל	
362	עזבונו לבין הזוכים המיועדים.....	
2.3.	הנכסים שלגביהם יהיה המצווה שנותר	
363	בחיים נאמן לטובת הזוכים המיועדים.....	
2.4.	סיכום ביניים.....	
365		
366	1. סיכום.....	

367 מפתחות

369	מפתח עניינים.....
387	מפתח חקיקה.....
387	חקיקה ישראלית.....
395	מפתח הצעות חוק.....
396	חקיקה אנגלית.....
399	מפתח פסקי דין.....
399	מפתח פסקי דין לפי אלף-בית.....
417	מפתח פסקי דין ישראלים לפי שנים.....
437	מפתח פסיקה אנגלית.....
445	מפתח ספרים ומאמרים.....
445	ספרות ישראלית.....
447	מאמרים ישראלים.....
450	מקורות מהמשפט העברי.....
451	מפתח ספרות אנגלית.....

367 נספחים

455	נספח א' – הצעת חוק מטעם ח"כ ניסן סלומיאנסקי.....
457	נספח ב' – תזכיר הצעת החוק מטעם משרד המשפטים.....

תוכן עניינים מפורט

458	נספח ג' – נוסח לדין ועדת חוקה חוק והמשפט לקראת קריאה ראשונה בכנסת
461	נספח ד' – הצעת חוק הירושה (תיקון מס' 12) התשס"ה-2005
	נספח ה' – נוסח להצבעה בוועדת חוקה חוק ומשפט, לקראת קריאה
465	שנייה ושלישית בכנסת
	נספח ו' – הצעת חוק הירושה, כפי שהונחה על שולחן הכנסת לקריאה
467	שנייה ושלישית
469	נספח ז' – הסתייגויות להצעת חוק הירושה
470	נספח ח' – צוואות הודיות בקודקס האזרחי – המלצות ועדת טירקל
473	חוק הירושה, התשכ"ה-1965